
Zbornik za umetnostno zgodovino

Archives d'histoire de l'art

Art History Journal

Izhaja od / Publié depuis / Published Since 1921

Nova vrsta / Nouvelle série / New Series LII

Ljubljana 2016

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO N.S. LII/2016

Izdalo in založilo / Published by

**SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, LJUBLJANA
C/O FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V LJUBLJANI
ODDELEK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO, AŠKERČEVA 2
SI – 1101 LJUBLJANA, SLOVENIJA**

Uredniški odbor / Editorial Board

RENATA NOVAK KLEMENČIČ, glavna in odgovorna urednica / Editor in chief
**JANEZ BALAŽIČ, MARJETA CIGLENEČKI, MATEJ KLEMENČIČ, MATEJA KOS,
ANDREJ SMREKAR, KATARINA ŠMID, SAMO ŠTEFANAC**

Mednarodni svetovalni odbor / International Advisory Board

**LINDA BOREAN, FRANCESCO CAGLIOTI, NINA KUDIŠ, VLADIMIR MARKOVIČ,
INGEBORG SCHEMPER SPARHOLZ, CARL BRANDON STREHLKE**

Tehnična urednica / Production Editor

KATRA MEKE

Lektoriranje / Language Editing

PHILIP BURT, JELKA JAMNIK, MAJA LAZAREVIČ BRANIŠELJ, URŠKA ZAJEC

Prevajalci / Translators

**IRENA BRUCKMÜLLER, ALENKA KLEMENC, MAJA LOVRENOV, FRANC SMRKE,
KATJA URŠIČ BLAŽIČ**

Oblikovanje in postavitev / Design and Typesetting

STUDIOBOTAS

Tisk / Printing

GORENJSKI TISK STORITVE, D.O.O., KRANJ

Naklada / Number of Copies Printed

400 IZVODOV

Indeksirano v / Indexed by

BHA, FRANCIS, SCOPUS, ERIH PLUS

© SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, 2017

**ZA AVTORSKE PRAVICE REPRODUKCIJ ODGOVARJAJO AVTORJI OBJAVLJENIH
PRISPEVKOV.**

ISSN 0351-224X

**ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO IZHAJA OB FINANČNI PODPORI
JAVNE AGENCIJE ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST REPUBLIKE SLOVENIJE**

Kazalo / Contents

JEŠA DENEGRI Za Tomaža Brejca, povodom sedamdesete godišnjice	9
MAJA LOZAR ŠTAMCAR Dr. Vesna Bučić – devetdesetletnica	13
JANA INTIHAR FERJAN Breda Ilich Klančnik, ob obletnici	18
RAZPRAVE IN ČLANKI / ESSAYS AND ARTICLES	
NATAŠA GOLOB Sentence Petra Lombarda v pontignyjskem slogu: Maribor, Univerzitetna knjižnica, Ms 136 <i>Peter Lombard's Sentences in the 'Pontigny-style'</i>	25
SAMO ŠTEFANAC Meister Stefan aus Krainburg, der letzte Vertreter der spätgotischen Architektur in Oberkrain <i>Mojster Štefan iz Kranja, zadnji protagonist gorenjske poznogotske arhitekture</i>	57
POLONA VIDMAR Cerkev Svete trojice v Slovenskih goricah in njeni donatorji. Stubenbergi, Trauttmansdorffi, Khisli, čudodelna podoba in motiv calcatio <i>The Church of the Holy Trinity in Slovenske Gorice and Its Benefactors. Stubenberg, Trauttmansdorff, Khisl, the Miraculous Image and the Calcatio Motif</i>	85

MATEJ KLEMENČIČ, ENRICO LUCCHESI, FERDINAND ŠERBELJ Pietà Antonija Belluccija za Schellenburgov Križev oltar pri ljubljanskih frančiškanih <i>Antonio Bellucci's Pietà for Jakob Schell von Schellenburg's Altar of the Holy Cross in the Former Franciscan Church in Ljubljana</i>	119
BOJAN DJURIĆ Borl/Ankenstein portret Lucija Vera <i>Il ritratto Borl/Ankenstein di Lucio Vero</i>	149
CVETKA POŽAR Vzpostavitev in prve razstave Bienala industrijskega oblikovanja v šestdesetih letih 20. stoletja <i>The Establishment and First Exhibitions of the Biennial of Industrial Design in the 1960s</i>	177
KATJA MAHNIČ Josip Mantuani in moderni muzej. Prispevek k razumevanju Mantuanijevih prizadevanj za reorganizacijo Deželnega muzeja za Kranjsko <i>Josip Mantuani and Modern Museum. Contribution to the Understanding of Mantuani's Efforts to Reorganise the Carniolan Provincial Museum</i>	199
MATEJA KOS Seminar za umetnostno zgodovino, Spomeniški urad in državni muzej v obdobju direktorjev Josipa Mantuanija in Josipa Mala <i>Art History Seminary, Monument Office and State Museum in the Period of Museum Directors Josip Mantuani and Josip Mal</i>	223

MOJCA JENKO	
France Stelè in Društvo Narodna galerija.	247
Iz arhiva Narodne galerije	
<i>France Stelè und der Verein Narodna galerija: aus dem Galeriearchiv</i>	

BLAŽ ZABEL	
Steletov referat K problematiki Jugoslovanske nacionalne	271
umetnostne zgodovine in svetovna umetnostna zgodovina	
<i>France Stele's Essay on Yugoslav National Art History and World Art Studies</i>	

ŽELJKO OSET	
Prvi člani SAZU iz vrst umetnostnih zgodovinarjev:	289
Izidor Cankar, France Stelè in Vojeslav Molè	
<i>First Members of the Slovenian Academy of Sciences and Arts among Art Historians: Izidor Cankar, France Stelè and Vojeslav Molè</i>	

OCENE IN POROČILA / BOOK REVIEWS AND REPORTS

FERDINAND ŠERBELJ	
Bergantova Prestar in Ptičar ponovno iz oči v oči	303

Prvi člani SAZU iz vrst umetnostnih zgodovinarjev: Izidor Cankar, France Stelè in Vojeslav Molè

ŽELJKO OSET

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je bila decembra 1937 ustanovljena kot društvo, ki je bilo nato avgusta 1938 podržavljeno. Z ustanovitvijo Akademije se je zaključila doba prizadevanj za postavitev temeljev slovenske znanosti, v pomembnem delu tudi slovenske kulture. V prizadevanjih za njeno ustanovitev je imel pomembno mesto Izidor Cankar,¹ vendar je kot prvi iz skupine slovenskih umetnostnih zgodovinarjev, ki so se seznanili pred prvo svetovno vojno na dunajski univerzi, član Akademije postal France Stelè, ki je bil na prvih volitvah maja 1940 izvoljen za rednega člana. Cankar je leta 1953 prav tako postal redni član, Vojeslav Molè pa leta 1961 dopisni član.

Spomladi 1924 je Izidor Cankar zaradi nenaklonjenosti jugoslovanske vlade do samostojnega slovenskega kulturnega razvoja oziroma do ustanovitve Slovenske akademije znanosti in umetnosti predlagal, da društvo Narodna galerija, Znanstveno društvo za humanistične vede, Pravniki in Slovenska matica ustanovijo Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, in sicer tako, da Slovenska matica in Narodna galerija prevzameta dolgove društva Narodni dom v Ljubljani, s čimer bi postali lastniki ljubljanske palače Narodni dom. S tem bi ta postala slovensko kulturno središče, z dohodki od stavbe pa bi financirali delovanje načrtovane akademije. Čeprav je bil projekt zastavljen zelo široko ter je temeljil na uresničitvi nacionalnega in kulturnega cilja, je naletel na ostro, tudi politično nasprotovanje.²

V prvi vrsti je šlo za problem obvladovanja palače, v kateri je domovalo telovadno društvo Sokol. Vodstvo društva se je balo, da si bo skupina izobražencev, ki so jih prištevali v katoliški tabor, pridobila odločilno besedo pri upravljanju stav-

¹ Željko OSET, *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnost. Prizadevanja za ustanovitev Akademije, ustanovitev in njena prva leta*, Ljubljana 2014, pp. 52–67.

² OSET 2014, cit. n. 1, pp. 52–56; cf. Fran RAMOVŠ, *K zgodovini ustanovitve Akademije v Ljubljani, Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Prva knjiga 1938–1942*, Ljubljana 1943, pp. 7–13.

be. Zamisel, da bi se načrtovana akademija delno financirala z dohodki od palače Narodni dom, ki jo je Cankar zastopal tudi pozneje, je tako padla v vodo.³

Nato so predlagatelji ustanovitve akademije vložili uradno pobudo za njeno ustanovitev na prosvetno ministrstvo, vendar niso prejeli niti odgovora. Uradno prošnja ni bila obravnavana, ker naj bi jo domnevno odtujil visok državni uradnik. Na Cankarjev predlog so se nato odločili, da poskusijo doseči ustanovitev na star in preverjen način z javnim zbiranjem sredstev; decembra 1926 so izdali razglas za zbiranje v Fond Akademije in Narodne galerije. Mišljeno je bilo, da bi Narodna galerija dolgoročno postala del načrtovane akademije, podobno kot je bila galerija pri zagrebški akademiji znanosti in umetnosti.⁴ Cankar, ki je bil odgovoren za promocijo, je bil v začetni fazi izjemno zadovoljen z uspehom. Kmalu pa je njegovo navdušenje popustilo, saj se je spomladi 1928 izkazalo, da gre za režijske stroške tretjina darov, kar je pomenilo, da je Narodni galeriji ostala le dobra desetina. Poleg tega so upadle tudi donacije, zato se je zdel načrtovani cilj – zbrati pet milijonov dinarjev – nedosegljiv.⁵

Kot izhod je Cankar spomladi 1929 predlagal ustanovitev akademije v sklopu praznovanja desete obletnice ljubljanske univerze. Ustanovljeno je bilo društvo Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, potrjena so bila njegova pravila, vendar zaradi nasprotovanja dela slovenskih izobražencev, ki so se bali, da oblast akademiji ne bo dodelila javnih sredstev, ni bil sklican ustanovni občni zbor.⁶

Ta način ustanovitve je zastopala banovinska oblast na čelu z banom Markom Natlačenom, ki je spomladi 1936 obljubil dotacijo za načrtovano akademijo. Ob tem je ban napovedal dodelitev sredstev Moderni galeriji, če pobudniki ustanovitve akademije banovinske dotacije ne bodo želeli sprejeti ali akademija še ne bo ustanovljena. Cankar je vztrajal pri čimprejšnji ustanovitvi tako akademije kot Moderne galerije.⁷

Potem ko je kot jugoslovanski veleposlanik odšel v Buenos Aires, je bilo decembra 1937 ustanovljeno društvo Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, ki je bilo nato avgusta 1938 podržavljeno. Med njegovimi prvimi osemnajstimi člani pa ni bilo umetnostnega zgodovinarja. Mesta so bila »rezervirana« za aktivne člane

³ OSET 2014, cit. n. 1, pp. 59–63; Ervin DOLENC, *Med kulturo in politiko. Kulturnopolitična razhajanja v Sloveniji med svetovnima vojnama*, Ljubljana 2010, pp. 119–124.

⁴ OSET 2014, cit. n. 1, p. 61.

⁵ Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), R 99/VII-1, leto 9, 1928/29.

⁶ OSET 2014, cit. n. 1, pp. 68–79.

⁷ Biblioteka SAZU, R 99/VII-2:1.

Ljubljana, dne 2. VI. 1952

Slov. Akademiji znanosti in umetnosti

Ljubljana

Prosim, da mi SAZU izposodi pri
Min. not. zadev LRS dovoljenje za potovanje v obmejnem
pazu vseh slovenskih obmejnih občin z varnostno za-
veščatno potovanje do konca 1. 1952.

Svojo prošnjo utemeljujem s študijskim
potovanjem in translin delom v Dravski dolini, v
Gorenjskem kotu in na Pohorju v zvezi z fran-
ševnim reševanjem delavcev SAZU za poudarjenost
pobude.

Osebi podatki: dr. France Stelè,
univ. profesor, roj. 21. II. 1886, Turija pri Kamniku,
služi v Ljubljani Bernstejeva ul. 23. St. osebe
izkaznica: Ser F. št. 0102244, Rep. št. 934/57.

REPUBLIKA SLOVENIJA
SLOVENSKA
AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
LJUBLJANA

Zadev. št. 1-962/52		
D. št. 3. VI. 1952.		
P. št.	Podpis	Rešba

prof. Fr. Stelè

1. Slovenska akademija znanosti in umetnosti je akademiku Stelètu pomagala pri pridobivanju raznovrstnih dovoljenj, med drugim tudi za raziskovanje na zahodnem robu slovenskega etničnega ozemlja.

Znanstvenega društva za humanistične vede, ki je predstavljalo jedro prvega, filozofsko-filološko-zgodovinskega razreda.⁸

Umetnostna zgodovina je svojega predstavnika dobila šele na prvih volitvah maja 1940, ko je redni član postal France Stelè. Znotraj Akademije je upravičil sloves dobrega organizatorja, predanega kolega in diplomatsko razsodnega pogajalca, zaradi česar mu je bilo zaupano vodenje prvega razreda, ki ga je s krajšo prekinitvijo vodil od jeseni 1942 do svoje smrti. Steletu je uspelo dobro izkoristiti socialni kapital, ki ga je med drugim pridobil kot tajnik slovenskega penkluba v tridesetih letih tako v jugoslovanskih kot mednarodnih krogih. Za SAZU so bili pomembni predvsem njegovi dobri, celo prijateljski stiki z jugoslovanskimi kulturniki.⁹

Stelè je bil s krajšimi prekinitvami predstavnik SAZU v raznih skupnih organih jugoslovanskih akademij, v katerih so razpravljali o sistemskih pogojih za sodelovanje. Nadvse prepričljivo je zagovarjal idejo, da za uspešno sodelovanje akademij ni treba združiti v enotno jugoslovansko akademijo, temveč je ključna pripravljenost za sodelovanje, seveda ob ustrezni finančni podpori države. Stelè se je ravnal po svoji življenjski devizi, da je delo več kot polemika, in se upiral sleherni nacionalni ali ideološki ozkosti. Svoja stališča je nadvse uspešno uveljavljal z neformalnimi druženji, ko je za predstavnike jugoslovanskih akademij organiziral terenske ogledslovenske umetnostne dediščine.¹⁰

Stelè je neposredno potem, ko je maja 1940 postal član Akademije, poskusil v njenem okviru realizirati svoje raziskovalne načrte, torej predstaviti javnosti izsledke dolgoletnega dela ter gradivo, ki ga je zbral in uredil kot načelnik Spomeniškega urada za Dravsko banovino. Priložnost za to se je ponudila jeseni 1942, ko se je vodstvo SAZU odločilo, da bo lastna denarna sredstva iz rezervnega sklada uporabilo za poglobitev notranje organiziranosti. Neučakani Stelè je takrat predlagal, da se ustanovi oddelek, ki se bo raziskovalno ukvarjal s proučevanjem gotskega slikarstva v subalpskem svetu od Genovskega zaliva čez Švico, Tirolsko, Koroško in Kranjsko do Istre in Kvarnerja, za ozemlje, ki je razpeto med tri velike kulture in je stikališče štirih etničnih skupin.¹¹

Možnost za realizacijo Steletovih načrtov se je ponudila po drugi svetovni vojni, ko je med drugim prišlo do temeljitega preoblikovanja slovenske razisko-

⁸ OSET 2014, cit. n. 1, pp. 97–100.

⁹ Emilijan CEVC, France Stelè, *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, XXIII, 1972 [1973], pp. 105–115.

¹⁰ Josip VIDMAR, *Obrazi*, Ljubljana 1985, pp. 327–328.

¹¹ *Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani*, I, 1938–1942 [1943], pp. 343–359.

AKADEMIJA
ZNANOSTI IN UMETNOSTI
V LJUBLJANI

JE NA SVOJI GLAVNI SKUPŠČINI
DNE 16. MAJA 1940. LETA IZVOLILA
GOSPODA

Dr. FRANCETA STELETA

ZA REDNEGA ČLANA

V FILOZOFSKO-FILOLOŠKO-HISTORIČNEM RAZREDU

TA DIPLOMA PRIČA O TEM ČLANSTVU

V LJUBLJANI DNE 16. MAJA 1940

GLAVNI SEKRETAR:

Dr. Gregor Rych

PREDSEDNIK:

Prof. Dr. L. V. V. V. V.

3. Izidor Cankar je predlagal leta 1924, da bi z dohodki od palače Narodni dom v Ljubljani financirali delovanje načrtovane Slovenske akademije znanosti in umetnosti in društva Narodna galerija. Zaradi nasprotovanja in odločitve prosvetnega ministrstva o zavrnitvi ustanovitve Akademije v Ljubljani je nato jeseni 1926 Cankar predlagal zbiranje sredstev v Fond za Slovensko akademijo znanosti in umetnosti / za Narodno Galerijo.

valne politike. Slovenska povojna komunistična oblast, posebej pa predsednik slovenske vlade Boris Kidrič, se je zgledovala po raziskovalni politiki Sovjetske zveze, zaradi česar so bili v Sloveniji v okviru Jugoslavije narejeni prvi konkretni koraki pri preoblikovanju raziskovalne sfere. Slovenska vlada je že sredi poletja 1945 odobrila izdatnejša sredstva za SAZU, prav tako pa je spodbujala njeno vodstvo, naj prične ustanavljati oddelke, ki se bodo nato razvili v raziskovalne inštitute.¹²

Med prvimi oddelki je bil formalno ustanovljen oddelek za umetnostno zgodovino, ki je nato leta 1947 postal del Zgodovinskega inštituta.¹³ Utemeljitelj oddelka je bil akademik Stelè, ki je prestal povojno politično in ideološko čistko na ljubljanski univerzi, čeprav je nova komunistična oblast najgloblje posegla ravno

¹² Željko Oset, *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Razvoj najvišje znanstvene in umetniške ustanove (1945–1992)*, Ljubljana 2017, pp. 70–74.

¹³ Oset 2016, cit. n. 12.

4. Vojeslav Molè

na Filozofski fakulteti, kjer je bil tudi oddelek za umetnostno zgodovino. S čistko neposredno po vojni so slovenske komunistične oblasti želele resničnim in domnevnim nasprotnikom nove ljudske oblasti preprečiti vzgajanje naslednjih generacij slovenske izobražene elite. Na univerzi so zaposlovali – v takratnem žargonu – mlade, napredne in zanesljive ljudi. Starejši in mladi »nenapredni« izobraženci idealističnega katoliškega svetovnega nazora so bili odrinjeni. S tem pa je oblast nehote dosegla, da je imelo vodstvo SAZU na razpolago veliko število vrhunsko usposobljenih izobražencev z neprimerno moralno-politično oceno.¹⁴ Zaradi njihovega zaposlovanja je po oceni oblasti SAZU postala – spet v tedanjem žargonu – reakcionarno središče.¹⁵

Stelè je to stališče večkrat zavrnil, tudi leta 1959 ob načrtovani reformi slovenske akademije oziroma širše, znanosti v celoti, ko je SAZU grozila izguba raziskovalnih inštitutov. Ni se strinjal z oceno, da je SAZU »samo častno zatočišče godrnjajočih starcev«, vendar je hkrati priznaval, da ne more ostati »konservativna čuvarka nekih namišljenih abstraktnih vrednot in idealov«. Za Steleta je bila SAZU

¹⁴ David MOVRI, Fran Bradač, Anton Sovre, Milan Grošelj, Jože Košar in Fran Petre. Latinščina in grščina na ljubljanski univerzi v desetletju po vojni, *Zgodovinski časopis*, LXVIII/3–4, 2014, pp. 432–477.

¹⁵ Arhiv Republike Slovenije, SI AS 223, šk. 641, št. 111/59.

okolje, ki je »dragocen veznik med pozitivnimi vrednotami preteklosti in težnjami po ustvarjenju novih v sedanjosti«. Njena dodana vrednost po njegovi oceni pa je bila v vzdrževanju visoke znanstvene ravni in nevsiljivi, a neobhodno potrebni kontroli znanstvenih prizadevanj v narodnem okviru, torej kot vzornik in svetovalec, ne pa kot nezmotljiv sodnik.¹⁶

Drugi predstavnik slovenske umetnostne zgodovine v najvišji slovenski znanstveni in umetniški instituciji je postal Izidor Cankar. Prvič je bil za člana predlagan jeseni 1949, izvoljen pa štiri leta pozneje. Volitve novih članov decembra 1949 so bile med večjimi in zagotovo pomembnejšimi v zgodovini SAZU, saj je bila izvoljena vrsta pomembnih znanstvenikov in kulturnikov, ki so pustili močan pečat, ter tudi visokih političnih predstavnikov (slovenske) oblasti. Z izborom je vodstvo SAZU želelo na simbolni ravni poudariti, da je institucija stopila na novo razvojno pot. Volitve so bile posebne tudi zato, ker je takrat oblast, če pri tem ne upoštevamo imenovanja ustanovnih članov, pomembno vplivala na izbor kandidatov. Kljub temu da je Zakon o SAZU iz maja 1949 določal samo potrjevanje izvolitve članov v prezidiju slovenske ljudske skupščine, se je vodstvo SAZU odločilo, da bo pridobilo predhodno mnenje slovenske oblasti o kandidatih.¹⁷

O kandidatih so prvič uradno razpravljali 30. septembra 1949, ko so izbrali komisijo treh članov v sestavi predsednik France Kidrič, glavni tajnik Fran Ramovš in Milan Vidmar, ki naj bi operativno izvedla priprave za pomembni dogodek. Dogovorili so se, da razredi pripravijo »listo pod strogimi vidiki znanstvenih kandidatov, ki jo bo nato s političnega stališča preverila vlada«. Dotedanje razgovore o novih članih je Ramovš označil kot »več ali manj privatne«. V teh pogovorih je bil omejen tudi Izidor Cankar, ki je bil nato uvrščen na razširjeni seznam kandidatov, ki ga je 16. novembra potrdilo predsedstvo ter sta ga potem predsednik SAZU France Kidrič in Fran Ramovš osebno predstavila predsedniku slovenske vlade Mihi Marinku. Kidrič je pojasnjeval, da se z novimi volitvami vzpostavlja skladnost med dvema forumoma: med SAZU kot znanstvenim in prezidijem ljudske skupščine kot političnim forumom. Za Cankarja je bilo očitno podano negativno mnenje, kajti tri dni kasneje ga prvi razred ni vključil na seznam kandidatov razreda. Njegova kandidatura je bila skupaj s kandidaturami še drugih neizbranih kandidatov odložena do naslednjih volitev.¹⁸

¹⁶ Arhiv Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), Razred za zgodovinske in družbene vede, Zapisniki sej, 1959.

¹⁷ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1938–1952, mapa 11.

¹⁸ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1938–1952, mapa 11.

SLOVENSKA
AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
V LJUBLJANI

JE NA SVOJI SKUPŠČINI
DNE 22. DECEMBRA 1961. LETA
IZVOLILA

VOJESLAVA MOLETA

ZA DOPISNEGA ČLANA
V RAZREDU ZA ZGODOVINSKE
IN DRUŽBENE VEDE

TA DIPLOMA PRIČA O TEM ČLANSTVU

V LJUBLJANI DNE 22. DECEMBRA 1961

GLAVNI TAJNIK

hveks Ks

PREDSEDNIK

Janko Vidmar

Pri naslednjih volitvah članov junija 1953 je imel pomembno besedo novi predsednik Josip Vidmar. Postopek se je pričel že pred njegovo izvolitvijo oktobra 1952, ko so se dogovorili za izvolitev vidnih predstavnikov zgodovinskih in družbeno vrednostnih strok ter jugoslovanskih in tujih znanstvenikov, ki so imeli zasluge za napredek znanosti v Sloveniji.¹⁹ Za osnovo so vzeli širši nabor kandidatov kot na prejšnjih volitvah. Zaradi negodovanja drugih razredov so v prvem razredu skrčili nabor kandidatov, vendar so se odločili, da nominirajo Cankarja za rednega člana.²⁰

Iz zapisnika prvega razreda izhaja, da je bilo zanj pridobljeno pozitivno mnenje oblasti. Njegovo kandidaturo je več kot očitno podprl predsednik Josip Vidmar, ki je želel na ta način – z izvolitvijo in s tem povezano člansko nagrado – finančno pomagati predvojnemu tovarišu na kulturni sceni, ki ga je spoštoval kot intelektualeca in družabno spretnega meščana, čeprav se z njim ni vedno strinjal.²¹

Ker je Cankarju pešalo zdravje, je Vidmar prevzel skorajda skrbniško vlogo nad njim. Tako se je tudi suvereno odločil o Cankarjevi zadnji poti, in to v nasprotju z njegovimi željami. Organiziral je državni pogreb, ki pa je bil lahko izključno civilen. Nasprotno si je Cankar zaželel cerkveni pogreb, o čemer je predsednika Vidmarja pisno obvestil akademik Fran Saleški Finžgar, ampak Vidmar se ni dal prepričati. Vztrajal je, da si Cankar kot eden najpomembnejših slovenskih kulturnikov zasluži državni pogreb.²²

Po njegovi smrti se je SAZU ostro odzvala na objavljen pogovor med Marjo Boršnik in kiparjem Jakobom Savinškom v *Naših razgledih*. V tekstu je bil Izidor po mnenju akademika Maksa Šnuderla označen kot »najzlobnejši človek, kar jih Boršnikova pozna«. Prvi razred je sprejel izjavo, v kateri je odklonil »take vrste publicistiko, kakor tudi objavljanje intimnih pikantnosti, katerih resničnost ni dokazana in ki škodujejo dobremu imenu pokojnika«. Stališču se je pridružilo predsedstvo, ki je prav tako obsodilo »nekvalificirano pisanje« o pokojnem članu.²³

Tretji član triperesne deteljice slovenske umetnostne zgodovine, Vojeslav Molè, ki ga je usoda ponesla po svetu, je postal dopisni član SAZU decembra 1961. Vendar o tem ne piše v svojih spominih, saj je ta del življenja zaradi družinske tragedije

¹⁹ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1938–1952, mapa 12.

²⁰ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1953–1963, mapa 1.

²¹ VIDMAR 1985, cit. n. 10, pp. 337–346; Željko OSET, Pomen in slovo Izidorja Cankarja. Pred aprilsko 130. obletnico rojstva »renesančnega gospoda«, *Družina*, LXV/69, 2016, p. 13.

²² OSET 2016, cit. n. 21.

²³ Arhiv SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede, Zapisniki sej, 1959; 1960; Alenka PUHAR, *Izidor Cankar. Mojster dobro zasukanih stavkov. Življenje in delo Izidorja Cankarja 1886–1958*, Ljubljana 2016, pp. 8–9, 102.

obdelal površinsko, z zgolj nekaterimi bistvenimi poudarki, ki so večinoma vezani na zasebno življenje.²⁴ Orisal pa je druge izkušnje z akademijami znanosti, povezane z vzponom politične represije nad znanstveniki. Kronološko prva, ki je bila verjetno največje razočaranje, je neaktivnost predsednika SAZU Rajka Nahtigala decembra 1939, ko ga je prosil, da bi Akademija pred mednarodno javnostjo protestirala zaradi ravnanja nemških okupacijskih oblasti s profesorji krakovske univerze. Okupator je profesorje aretiral in zaprl v koncentracijsko taborišče, s čimer je Molè seznanjal ljubljansko družbo. Ljubljanski sogovorniki so izkazovali nejeverje, da bi bili lahko pripadniki naroda, ki je dal Goetheja in Schillerja, zmožni tako nepredstavljivega ravnanja s predstavniki duhovne elite poljskega naroda. Čeprav je Molè podobno neugoden odziv doživel tudi s strani drugih akademij, na katere se je obrnil, ga je Nahtigalova neaktivnost posebej razjezila. Preprosto ni mogel razumeti nedejavnosti. Posredno je v spominih namignil, tudi z orisom drugih življenjskih usod slovenskih znanstvenikov, da je to lahko posledica poročanja slovenskih profesorjev z Nemkami.²⁵

Druga izkušnja je povezana z njegovo izvolitvijo za člana Poljske akademije umetnosti v Krakovu. Na prvih povojnih volitvah v letu 1947 je bil Molè predlagan za rednega člana in po zapletu naposled izvoljen. Akademik Gasiorowski je njegovi kandidaturi nasprotoval zaradi njegovega odhoda v Jugoslavijo ob pričetku nemške okupacije in zaposlitve na ljubljanski univerzi, s čimer naj bi se domnevno odrekel poljskemu državljanstvu; Molè je poljsko državljanstvo pridobil skupaj z redno zaposlitvijo na krakovski univerzi oziroma je bilo to formalni pogoj, podobno kot je bilo v Jugoslaviji. Šlo je predvsem za hudo zamero, ker je Molè vojno preстал bolje kot njegovi poljski kolegi, ki jih je nemški okupator zaprl v koncentracijsko taborišče. Moletu so bile javno »odvzete« njegove zasluge za razvoj Slovanskega inštituta na krakovski univerzi in tudi javno se je pokazalo, kar je že pred vojno sporočal kolegu Ramovšu: da je »peto kolo med poljskimi slavisti«, tujec. Kot tak, čeprav poljski državljan, je bil pod budnim nadzorom poljske tajne policije, ki je nadzirala njegove stike z domovino. Seveda ga je za sodelovanje poskušala pridobiti tudi jugoslovanska Udba, vendar neuspešno. Sum poljskih oblasti se je stopnjeval, kar se je odrazilo v letih 1951 in 1952 ob ustanovitvi Poljske akademije znanosti v Varšavi. Molè je bil sprva uvrščen na seznam kandidatov za članstvo v njej, vendar je bilo nato njegovo ime ob potrjevanju kandidatov v forumu izven akademije črtano s seznama.²⁶

²⁴ Vojeslav MOLÈ, *Iz knjige spominov*, Ljubljana 1970.

²⁵ MOLÈ 1970, cit. n. 24, pp. 459–469.

²⁶ MOLÈ 1970, cit. n. 24, pp. 539–547.

Molè je bil prvič uvrščen v širši krog kandidatov za člana SAZU jeseni 1947, ko se je vodstvo SAZU na pobudo slovenske oblasti odločilo za izvolitev članov bratskih slovanskih narodov.²⁷ Ker pa je nekaj mesecev pred tem prišlo do hudih zapletov pri volitvah članov v srbsko akademijo, so se odločili, da kandidati postanejo predsedniki slovanskih akademij, ki so nato postali člani brez pravega glasovanja, z vzklikom.²⁸

Drugič so o Moletu razmišljali v drugi polovici petdesetih let, saj so se po letu 1956 odnosi med Poljsko in Jugoslavijo po informbirojevski zaostritvi izboljšali, zaradi česar je Molè lažje prihajal v domovino, kjer je imel številna dobro obiskana predavanja. Za njegovo izvolitev se je odločno zavzel njegov prijatelj France Stelè. Z izvolitvijo Moleta za dopisnega člana decembra 1961 je po Steletovem mnenje SAZU priznala njegove zasluge za umetnostno zgodovino na Poljskem in doma.²⁹

²⁷ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1938–1952, mapa 9.

²⁸ Željko Oset, Todor Pavlov's membership of the Slovenian Academy of Sciences and Arts: membership in a foreign scientific institution at a crossroads of interstate relations, *Études balkaniques*, 51/3, 2015, pp. 222–235.

²⁹ Arhiv SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede, Zapisniki sej, 1961.

First Members of the Slovenian Academy of Sciences and Arts among Art Historians: Izidor Cankar, France Stelè and Vojeslav Molè

SUMMARY

From a state and political perspective, the dissolution of the Habsburg Empire followed by the establishment of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was a turning point in Slovenian cultural history. In the new state, Slovenes were able to implement their nationalistic agenda, such as the Slovenisation and essential improvement of the educational system, and consequently also the establishment of the first Slovenian university. An important role was played by the intellectuals who campaigned for Slovenian national demands and actively raised money to fund the National Gallery, the Slovenian Academy of Sciences and Arts, exhibitions, the publication of books, and the like. Two of the most prominent intellectuals, Izidor Cankar and France Stelè, were members of the executive bodies of Slovenian representative cultural institutions which had led the efforts to establish the Slovenian Academy of Sciences and Arts since 1925. In their efforts to establish the Slovenian Academy of Sciences and Arts, they tried a variety of approaches: they prepared a draft law on the Academy, raised money for the Fund for the Academy of Sciences and Arts and the National Gallery, and also founded the Society of the Academy of Sciences and Arts in Ljubljana, but all in vain. Only in the late 1930s, when the government tried to appease national demands from Croats and Slovenes, was the Slovenian Academy of Sciences and Arts established.

France Stelè became a full member of the Academy in May 1940, at the first election of members. After the election, as a keen organiser he proposed changes to the the Academy's internal organisation; however, his plan was realised in the post-war period, when the Yugoslav Academies of Sciences gained substantial financial support from the authorities for them to transform into scientific research centers. The Slovenian Academy established more than 10 research institutes, including inter alia, the department of art history, which became part of the Institute for History at Stelè's initiative. In June 1953, Izidor Cankar was elected as second art historian, with the ardent support of the president of the Academy, Josip Vidmar, despite the authorities' assessment of Cankar's political unsuitability in the previous elections in December 1949. Political and diplomatic circumstances also played an important part in the election for the third member, Vojeslav Molè, i.e. relations between Yugoslavia and Poland. After interstate relations improved in the late 1950s, Molè's friend France Stelè proposed Molè as a candidate, who was then elected in March 1961 as a corresponding member.

Avtorji / Authors

PROF. DR. JEŠA DENEGRİ

Dr. Ivana Ribara 113/3
RS-11070 Novi Beograd

IZR. PROF. DR. BOJAN DJURIĆ

Oddelek za arheologijo
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
Bojan.Djuric@ff.uni-lj.si

ZASL. PROF. DDR. NATAŠA GOLOB

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
natasa.golob@ff.uni-lj.si

JANA INTIHAR FERJAN

Moderna galerija
Cankarjeva 15
SI-1000 Ljubljana
jana.ferjan@mg-lj.si

MAG. MOJCA JENKO

Narodna galerija
Puharjeva ulica 9
SI-1000 Ljubljana
mojca_jenko@ng-slo.si

PROF. DR. MATEJ KLEMENČIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
matej.klemencic@gmail.com

DOC. DR. MATEJA KOS

Narodni muzej Slovenije - Prešernova
Prešernova 20
SI-1000 Ljubljana
mateja.kos@nms.si

DR. MAJA LOZAR ŠTAMCAR

Narodni muzej Slovenije
Prešernova 20
SI-1000 Ljubljana
maja.lozar@nms.si

DR. ENRICO LUCCHESI

Rupinpiccolo (Repnič) 30
IT-34010 Sgonico (Zgonik)
lucchese@units.it

DOC. DR. KATJA MAHNIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
 Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
 Aškerčeva 2
 SI-1000 Ljubljana
 katja.mahnic@ff.uni-lj.si

DOC. DR. ŽELJKO OSET

Fakulteta za humanistiko Univerze v Novi Gorici
 Vipavska 13
 SI-5000 Nova Gorica
 zeljko.oset@ung.si

DR. CVETKA POŽAR

Muzej za arhitekturo in oblikovanje
 Grad Fužine
 Pot na Fužine 2
 SI-1000 Ljubljana
 cvetka.pozar@mao.si

DR. FERDINAND ŠERBELJ

Narodna galerija
 Puharjeva ulica 9
 SI-1000 Ljubljana
 ferdinand_serbelj@ng-slo.si

PROF. DR. SAMO ŠTEFANAC

Oddelek za umetnostno zgodovino
 Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
 Aškerčeva 2
 SI-1000 Ljubljana
 samo.stefanac@ff.uni-lj.si

IZR. PROF. DR. POLONA VIDMAR

Oddelek za umetnostno zgodovino
 Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
 Koroška 160
 SI-2000 Maribor
 polona.vidmar@um.si

BLAŽ ZABEL

Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
 Kardeljeva ploščad 16
 SI-1000 Ljubljana
 blaz.zabel@pef.uni-lj.si

Durham University
 University College
 The Castle
 Palace Green
 Durham
 DH1 3RW
 blaz.zabel@durham.ac.uk

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Bojan DJURIĆ, Borl/Ankenstein portret Lucija Vera

Ključne besede: Lucius Verus, Acqua Traversa portret, Carlo Albacini, Borl/Ankenstein portret, obrazna kopija, točkovna tehnika

V bližini rimske kolonije Poetovio (Ptuj, Slovenija) je bila leta 1951 pod gradom Borl (Ankenstein) odkrita kopija kolosalnega portreta rimskega cesarja Lucija Vera iz Acqua Traversa, izdelana v apnencu. Domnevno antična, se je po analizi pokazala kot nedokončana kopija obraza (maska) na način, kakor ga poznajo mavčne kopije, v rabi na privatnih akademijah v Rimu in drugje po Evropi. Na njeni površini so opazni sledovi točkastega kopiranja, morda s pomočjo punktirke. Visoko kakovostna izdelava je sicer primerljiva z marmornimi portreti izdelanimi v Rimu v 2. polovici 18. stoletja, predvsem v Albacinijevi delavnici. Ob tem se je pokazalo, da obstaja najverjetneje samo en primerek (in ne serija) antične replike 4. tipa portretov Lucija Vera v kolosalni varianti Acqua Traversa.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Bojan DJURIĆ, The Borl/Ankenstein Portrait of Lucius Verus

Keywords: Lucius Verus, Acqua Traversa portrait, Carlo Albacini, Borl/Ankenstein portrait, face copy, pointing technique

Not far from the Roman colony of Poetovio (Ptuj, Slovenia), below Castle Borl/Ankenstein, a limestone copy of a colossal Acqua Traversa portrait of the Roman Emperor Lucius Verus was found in 1951. Careful examination has shown that this long-supposed ancient sculpture is actually an unfinished face copy (mask) executed in a manner known from plaster casts in use in private academies in Rome and elsewhere across Europe. The surface of the face bears copying marks, possibly left by a pointing machine. The work is of high quality and comparable with the marble portraits produced in the second half of the 18th century in Rome, especially in Albacini's workshop. Analyses have also shown that most likely a single ancient replica (rather than a series) is thus far known of Type 4 portraits of Lucius Verus in the colossal Acqua Traversa variant.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Nataša GOLOB, Sentence Petra Lombarda v pontignyjskem slogu: Maribor, Univerzitetna knjižnica, Ms 136

Ključne besede: Peter Lombard, Liber sententiarum, srednjeveški rokopis, pariško knjižno slikarstvo ok. 1170–1175

Rokopis (Maribor, Univerzitetna knjižnica, Ms 136), ki vsebuje Štiri knjige sentenc Petra Lombarda, je bil v starejši literaturi označen kot italijansko delo iz 14. stoletja. Zapis analizira bistvene prvine, ki jih rokopis podaja. Po vsem sodeč so ga prepisali in okrasili v pariški mestni opatiji Svetega Viktorja ok. 1170–1175. Marginalni sklici in glose so pogosto dekorativno oblikovani, izstopajoče zanimive so inicialne; uvodna iniciala (Ueteris, fol. 3v) pripada pontignyjskemu slogu z značilnimi vitkimi živalmi. Še tri druge inicialne zaznamujejo veliki in široki listi v prefinjenem toniranju, zanimiva je figuralna iniciala, ki

– glede na besedilo – predstavlja posebitev Eklezije. Sedanja vezava je iz ok. 1490–1500, ker so knjigoveški pečatniki enaki kot na nekaterih drugih knjigah, ki so bile v zasebni lasti lavantinskega škofa Leonharda Peverlla.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Nataša GOLOB, Peter Lombard's Sentences in the 'Pontigny-style'

Keywords: Petrus Lombardus, Liber sententiarum, mediaeval manuscript, Paris illumination c. 1170–1175

In older mediaevalist literature, the manuscript (Maribor, Univerzitetna knjižnica, Ms 136) with The Four Books of Sentences by Peter Lombard is described as an Italian work of the 14th century. The paper analyses the basic elements evidenced by the manuscript itself. By all appearances, it was copied and illuminated in the city abbey of Saint-Victor in Paris around 1170–1175. Marginal quotations and glosses are often decoratively conceived, and the initials deserve special interest, as five of them are painted. The one standing at the opening of the text (Veteris, fol. 3v) displays the so-called 'Pontigny-style' of illumination, where slender animals dwelling between the sprouts. Three further initials exhibit large and broad foliage in refined shading; also interesting is the figural initial representing Ecclesia. Its present bookbinding dates to c. 1490–1500; the same blind-tooled motifs are pressed on some other book covers, items that were initially in the private possession of Lavantine bishop Leonhard Peverll.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Mojca JENKO, France Stelè in Društvo Narodna galerija. Iz arhiva Narodne galerije

Ključne besede: France Stelè (1886–1872), Društvo Narodna galerija (1918–1946), umetnostna zbirka Narodne galerije, adaptacija Narodnega doma, združene umetnostne zbirke, razstave, založniška dejavnost, fotodokumentacija umetnin

France Stelè (1886–1872) je leta 1911 diplomiral na dunajski univerzi ter se kvalificiral za arhivsko, bibliotечно, muzejsko in spomeniško službo. Poznamo ga predvsem kot konservatorja, raziskovalca, univerzitetnega profesorja ter pisca o slovenski likovni umetnosti in posameznih likovnih umetnikih. Manj je France Stelè v zavesti strokovne javnosti prisoten kot zavzet odbornik Društva Narodna galerija (19. 2. 1920–18. 2. 1943; s prekinitvijo od 2. 6. 1928 do 12. 10. 1929), lahko bi rekli tudi kot muzealec. Njegova razgledanost in obširno znanje sta v veliki meri prispevala, da se je po drugi svetovni vojni Narodna galerija uspešno prelevila iz društva v državno inštitucijo

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Mojca JENKO, France Stelè and the National Gallery Society: from the Gallery's archive

Keywords: France Stelè (1886–1872); National Gallery Society (1918–1946); National Gallery art collection; conversion of the "Narodni dom" palace; united art collections; exhibitions; publishing activity; photo-documentation of works of art

France Stelè (1886–1872) graduated from the University of Vienna in 1911 and qualified for work in archives, libraries, museums and monument preservation offices. He is

mainly known as a conservator, researcher, university teacher, and author on Slovene fine arts and individual artists. To a lesser degree, France Stelè is present in the minds of the scholarly public as an interested member of the National Gallery Society committee (19 Feb. 1920–18 Feb. 1943, with an interruption from 2 July 1928 to 12 Oct. 1929), as a museum worker, as it were. His great learning and comprehensive knowledge substantially contributed to the possibility that the Society could be successfully transformed after the Second World War into a state institution, the National Gallery of Slovenia.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Matej KLEMENČIČ, Enrico LUCCHESI, Ferdinand ŠERBELJ, Pietà Antonija Bellucci za Schellenburgov križev oltar pri ljubljanskih frančiškanih

Ključne besede: Slikarstvo, barok, Ljubljana, Benetke, Antonio Bellucci, Jakob Shell von Schellenburg, Giulio Quaglio, Valentin Metzinger, Mihael Kuša (Cussa)

V članku je predstavljena atribucija in identifikacija slike Pietà iz Narodne galerije v Ljubljani. Na podlagi primerjav je bila pripisana beneškemu slikarju Antoniju Bellucciju, kar omogoča njeno identifikacijo s sliko, ki je bila nekoč na oltarju sv. Križa v nekdanji ljubljanski frančiškanski cerkvi sv. Marijinega vnebovzetja na današnjem Vodnikovem trgu. Slika je predstavljena v okviru naročništva Janeza Jakoba Schella pl. Schellenburga, argumentirana sta atribucija Bellucciju in nastanek slike v času slikarjevega bivanja na Dunaju (slikar je tja prišel leta 1692, v pogodbi 26. decembra 1694 pa je slika že omenjena), raziskana pa je tudi njena fortuna critica, od prvih omemb do zgodnje kopije, ki je pripisana Giulio Quagliu (Ljubljana, Nadškofija), ter njena kasnejša provenienca, ko je preko Šmarja-Sap prišla ponovno v Ljubljano, v Narodno galerijo.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Matej KLEMENČIČ, Enrico LUCCHESI, Ferdinand ŠERBELJ, Antonio Bellucci's Pietà for Jakob Schell von Schellenburg's Altar of the Holy Cross in the Former Franciscan Church in Ljubljana

Keywords: Painting, Baroque, Ljubljana, Venice, Antonio Bellucci, Jakob Shell von Schellenburg, Giulio Quaglio, Valentin Metzinger, Mihael Kuša (Cussa)

The paper presents the attribution and identification of the painting of the Pietà in the National Gallery of Slovenia. Because of stylistic similarities, it is attributed to the Venetian painter Antonio Bellucci, which enables its identification with a painting that once adorned the altarpiece of the Holy Cross (1694–1695) in the former Franciscan Church in Ljubljana. Furthermore, the painting is discussed in the context of patronage of a wealthy Carniolian merchant and banker, Jakob Shell von Schellenburg. Stylistic and archival evidence suggests that the Pietà was most probably painted by Bellucci in Vienna: the artist was in Austria from 1692, and the painting was already mentioned in a contract of 26 December 1694. The paper also discusses its early fortuna critica in written sources, as well as an early copy attributed to Giulio Quaglio (Ljubljana, Archbishopric). Finally, the painting's later provenance and its final transition from the parish church in Šmarje-Sap to the National Gallery of Slovenia is described.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Mateja KOS, Seminar za umetnostno zgodovino, Spomeniški urad in državni muzej v obdobju direktorjev Josipa Mantuanija in Josipa Mala

Ključne besede: Narodni muzej, Seminar za umetnostno zgodovino, Spomeniški urad, Josip Mantuani, Josip Mal, Izidor Cankar, France Stelè

Čas prvih desetletij dvajsetega stoletja je čas ustanavljanja današnjega Oddelka za umetnostno zgodovino, razširitve delokroga in pristojnosti Spomeniškega urada za Slovenijo in spreminjanja statusa Deželnega muzeja za Kranjsko, ki je postal državni (Narodni) muzej. Nekaj dodatnih pogledov na vse te pomembne dogodke nam omogočajo listine, shranjene v arhivu Narodnega muzeja Slovenije. S pomočjo arhivalij so se nekoliko boljše pokazali odnosi med tremi pomembnimi ustanovami in njihovimi predstojniki, namreč Josipom Mantuanijem, Izidorjem Cankarjem, Francetom Stelètom in Josipom Malom, predvsem pripravljenost za sodelovanje in previdnost pri sprejemanju pomembnih odločitev. To pojasnjuje nekatere poteze, ki stroko zaznamujejo še danes.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Mateja KOS, Art History Seminary, Monument Office and State Museum in the Period of Museum Directors Josip Mantuani and Josip Mal

Keywords: National Museum, Seminar of Art History, Monument Office, Josip Mantuani, Josip Mal, Izidor Cankar, France Stelè

The first decades of the 20th century were a period when the present Department of Art History in Ljubljana was founded, the field of work and responsibilities of the Monument Office of Slovenia were broadened, and the status of the Carniolan Provincial Museum changed as it became a state (national) museum. Additional insight into these important events is provided by documents preserved in the archives of the National Museum of Slovenia. The archived documents reveal in greater detail the relationships between the three important institutions and their directors, Josip Mantuani, Izidor Cankar, France Stelè, and Josip Mal, especially their willingness to cooperate, and their caution in taking important decisions. And this also sheds light on traits that mark the discipline to the present day.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Katja MAHNIČ, Josip Mantuani in moderni muzej. Prispevek k razumevanju Mantuanijevih prizadevanj za reorganizacijo Deželnega muzeja za Kranjsko

Ključne besede: Josip Mantuani, deželni muzej za Kranjsko, reorganizacija muzeja, moderni muzej, muzeologija

Leta 1909 je bil Josip Mantuani imenovan za novega direktorja Deželnega muzeja za Kranjsko v Ljubljani. Takoj je začel uresničevati svoj načrt modernizacije muzeja. Osnova za njegov program modernizacije je bilo njegovo razumevanje modernega muzeja kot javne ustanove in narave muzejskega predmeta kot izobraževalnega sredstva. Njegove ideje so jasno razvidne v dveh besedilih, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije. Obe besedili predstavljata pomemben vir za razumevanje zgodnjega razvoja muzeološke misli v Sloveniji.

Katja MAHNIČ, Josip Mantuani and Modern Museum. Contribution to the Understanding of Mantuani's Efforts to Reorganise the Carniolan Provincial Museum

Keywords: Josip Mantuani, Carniolan Provincial Museum, reorganisation of the museum, modern museum, museology

In 1909, Josip Mantuani was appointed the new director of the Carniolan Provincial Museum in Ljubljana. He immediately began to implement his plan to modernise the museum. The basis of his modernisation programme was his understanding of the modern museum as a public institution and of the nature of the museum object as an educational medium. His conception is clearly attested by two texts kept by the Archives of the Republic of Slovenia. Both texts are important sources for understanding the early development of museological thought in Slovenia.

Željko OSET, Prvi člani SAZU iz vrst umetnostnih zgodovinarjev: Izidor Cankar, France Stelè in Vojeslav Molè

Ključne besede: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Izidor Cankar, France Stelè, Vojeslav Molè, Univerza v Ljubljani, Narodna Galerija, slovenska kulturna politika

Izidor Cankar, Vojeslav Molè in France Stelè so po prvi svetovni vojni bistveno vplivali na institucionalizacijo slovenske znanosti. Kot uspešni znanstveniki so postali tudi člani najvišje slovenske znanstvene in umetniške ustanove, Slovenske akademije znanosti in umetnosti. S tem so prejeli priznanje za svoje izstopajoče znanstveno in organizacijsko delo. Stelè (1940) in Cankar (1953) sta postala redna člana, Molè, na Poljskem živeči slovenski znanstvenik, pa dopisni član (1961).

Željko OSET, First Members of the Slovenian Academy of Sciences and Arts among Art Historians: Izidor Cankar, France Stelè and Vojeslav Molè

Keywords: Slovenian Academy of Sciences and Arts, Izidor Cankar, France Stelè, Vojeslav Molè, University of Ljubljana, National Gallery, Slovenian Cultural Policy

Three art historians, Izidor Cankar, Vojeslav Molè, and France Stelè, had a significant influence on the institutionalisation of Slovenian science after the First World War. In the later stages of their respective careers as internationally renowned scholars, they were elected as members of the highest Slovenian scientific and artistic institution, the Slovenian Academy of Sciences and Arts. This honour was a reward for their outstanding scholarly and organisational accomplishments. Stelè and Cankar became full members in 1940 and 1953 respectively, while Molè was elected in 1961, and as a foreign citizen, only as a corresponding member.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Cvetka POŽAR, Vzpostavitev in prve razstave Bienala industrijskega oblikovanja v šestdesetih letih 20. stoletja

Ključne besede: bienale industrijskega oblikovanja, industrijsko oblikovanje, zgodovina oblikovanja, organizacija bienala, razstava

Namen tega prispevka je oris vzpostavitve in začetkov delovanja Bienala industrijskega oblikovanja (BIO), v katerem se bomo osredotočili na glavne organizacijske poudarke bienala: pobudo za njegovo ustanovitev, namen in vlogo, dosežke in težave prvih treh bienalnih razstav v šestdesetih letih 20. stoletja.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Cvetka POŽAR, The Establishment and First Exhibitions of the Biennial of Industrial Design in the 1960s

Keywords: Biennial of Industrial Design, industrial design, history of design, organisation of the biennial, exhibition

The aim of this paper is to describe the establishment and initial functioning of the Biennial of Industrial Design BIO. Here we focus on the biennial's main organisational aspects: the effort behind its establishment, its purpose, and role; the achievements and the problems of the first three biennial exhibitions in the 1960s.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Samo ŠTEFANAC, Mojster Štefan iz Kranja, zadnji protagonist gorenjske poznogotske arhitekture

Ključne besede: arhitektura, 16. stoletje, Mojster Štefan, »Mojster iz Kranja«, sv. Luka v Praprečah

Članek prinaša poskus rekonstrukcije umetniške osebnosti stavbenika Štefana, ki je dal leta 1524 naslikati votivno fresko v cerkvi sv. Luka v Praprečah pri Lukovici. Nedavno odkriti podpis z mojstrskim znakom v koru cerkve dokazuje, da je bil mojster Štefan resnično arhitekt cerkve, mojstrski znak pa ga identificira z »Mojstrom iz Kranja«, ki se je l. 1526 podpisal v cerkvi v Oprtlju v Istri, v prvi tretjini 16. stoletja pa je deloval tudi na drugih lokacijah (Štrped, Biljana v Brdih).

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Samo ŠTEFANAC, Master Stephen of Kranj, the Last Protagonist of Late Gothic Architecture in Upper Carniola

Keywords: architecture, 16th century, Master Stephen, Master of Kranj, church of Saint Luke in Prapreče

The article discusses Stephen, the master builder who in 1524 commissioned a votive mural for the church of Saint Luke in Prapreče near Lukovica, northeast of Ljubljana. A recently discovered signature with a master mason's mark in the presbytery on the vaulting just above the main altar proves that Stephen was also the architect of this church. Moreover, his mason's mark identifies him with the Master of Kranj, who in

1526 signed himself as the master builder of the parish church in Oprtalj in Istria. He was also active in the first three decades of the 16th century in other places, such as Štrped in Istria and Biljana near Gorizia.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Polona VIDMAR, Cerkev Svete trojice v Slovenskih goricah in njeni donatorji. Stubenbergi, Trauttmansdorffi, Khisli, čudodelna podoba in motiv calcatio

Ključne besede: Sv. Trojica v Slovenskih goricah, gospodje Stubenberški, grofje Trauttmansdorff, grofje Khisl, umetnostno naročništvo, Janez Walz, Jakob Gschiel

V prispevku so osvetljene okoliščine ustanovitve, gradnje in opremljanja avguštinskega samostana s cerkvijo Svete trojice v Sv. Trojici v Slovenskih goricah. Temelji na študiju namenov plemiških ustanoviteljev in donatorjev iz rodbin Stubenberg, Trauttmansdorff in Khisl. V drugem delu prispevka je čudodelna podoba Svete trojice predstavljena v kontekstu ljudskega izročila in zgodovinskih okoliščin. Posebna pozornost je posvečena tudi kipoma sv. Avguščina in sv. Frančiška s prižnice. Motiv calcatio na kipih obeh svetnikov je postavljen v zgodovinski in naročniški kontekst. Za sv. Avguščina je postavljena hipoteza, da ga je po naročilu avguštinskega priorja Karla Göplaisa izdelal Janez Walz, sv. Frančišek pa je delo kiparja Jakoba Gschiel po naročilu frančiškanskega gvardijana Gelazija Rojka.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Polona VIDMAR, The Church of the Holy Trinity in Slovenske Gorice and Its Benefactors. Stubenberg, Trauttmansdorff, Khisl, the Miraculous Image and the Calcatio Motif

Keywords: Sv. Trojica in Slovenske gorice, Lords of Stubenberg, Counts of Trauttmansdorff, Counts of Khisl, art patronage, Johann Walz, Jakob Gschiel

The article discusses the circumstances of the foundation, building and furnishing of the Augustinian monastery with the church of the Holy Trinity in Sv. Trojica v Slovenskih goricah. It is based on a study of the intentions of the noble benefactors and donors of the Stubenberg, Trauttmansdorff and Khisl families. The second part of the article presents the miraculous image of the Holy Trinity in the context of the legends and historical circumstances connected to it. Special attention is paid to the sculptures of Saint Augustine and Saint Francis intended for the pulpit. The calcatio motif of both sculptures is put in an historical context and in the context of the commissioners. Saint Augustine was commissioned by the prior Karl Göplais and probably sculpted by Johann Walz, while Saint Francis is a work of Jakob Gschiel commissioned by the Franciscan superior Gelasius Rojko.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Blaž ZABEL, Steletov referat K problematiki Jugoslovanske nacionalne umetnostne zgodovine in svetovna umetnostna zgodovina

Ključne besede: France Stelè, svetovna umetnostna zgodovina, center in periferija, nacionalna umetnostna zgodovina

V članku obravnavam referat Franceta Steleta z naslovom K problematiki Jugoslovanske nacionalne umetnostne zgodovine iz leta 1955. V prvem delu članka predstavim koncept svetovne umetnostne zgodovine, posebej pa obravnavam problematiko evropocentričnosti tradicionalne umetnostne zgodovine, vlogo nacionalnosti v umetnostni zgodovini ter načine, kako svetovne umetnostna zgodovina obravnava globalno prisotnost umetnosti. V drugem delu članka analiziram Steletov referat, pri čemer izhajam iz ugotovitve o tradicionalni umetnostni zgodovini, predstavljenih v prvem delu članka. Tako obravnavam Steletovo razumevanje nacionalne umetnostne zgodovine, njegovo koncepcijo centra in periferije ter kulturno-zgodovinski kontekst, v katerem je Stele izoblikoval svoje razumevanje umetnostne zgodovine.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Blaž ZABEL, France Stele's Essay on Yugoslav National Art History and World Art Studies

Keywords: France Stelè, world art studies, centre-periphery, national art history

In the paper, I analyse France Stele's essay K problematiki Jugoslovanske nacionalne umetnostne zgodovine (On Yugoslav National Art History) from 1955. I first present a literature review of world art studies, paying special attention to the Eurocentrism of traditional art history, nationalism in traditional art history, and ways in which world art studies research art in a global perspective. I then proceed with an analysis of France Stele's essay, taking into account the previous discussion of traditional art history. I discuss Stele's conception of national art history, his conception of centre and periphery, and the historical context in which he developed his understanding of art history.
